

SCI-CONF.COM.UA

PERSPECTIVES OF CONTEMPORARY SCIENCE: THEORY AND PRACTICE

**PROCEEDINGS OF IX INTERNATIONAL
SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE
OCTOBER 14-16, 2024**

**LVIV
2024**

РОЛЬ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН У РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНИХ ПРАВ В ЦЕНТРАЛЬНІЙ ТА СХІДНІЙ ЄВРОПІ ДО 1939 РОКУ

Гребеник Володимир Іванович,

аспірант

ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»,

м. Київ, Україна

науковий керівник – к.ю.н.

доцент

Чернетченко О. М.

Вступ. У сучасних європейських державах соціальні права вважаються невід’ємним елементом комплексу прав людини і одним із завдань урядів є розробка і вдосконалення ефективних механізмів для забезпечення і захисту таких прав. Разом з цим, становлення соціальних прав у країнах Центральної та Східної Європи (зокрема, в Польщі, Чехії, Словаччині та Угорщині) було складним процесом, тому через призму часу ми можемо приділити детальну увагу ключовим факторам, які вплинули на їх розвиток у відповідному регіоні.

Ціль роботи. Метою роботи є визначення основних способів впливу міжнародних відносин на розвиток соціальних прав у Центральної та Східній Європі.

Матеріали та методи. Під час дослідження змісту міжнародних угод та наукових праць використані методи логічного узагальнення, аналізу та порівняння.

Результати та обговорення. Досить традиційним в зарубіжній та вітчизняній науці став підхід до вивчення історії прав людини з позиції послідовного розвитку «поколінь прав людини». При цьому соціальні права були віднесені до «другого покоління прав людини», а їх виникнення науковці пов’язували із прийняттям Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права у 1966 році або ж із закріпленням у першій третині ХХ сторіччя у конституціях Мексики та СРСР [1, с. 3-4]. Проте, такий лінійний підхід був сформований на основі ідей західноєвропейських та американських вчених і

вважається складним для застосування в деяких регіонах, що мають власну історію формування комплексу прав людини. Більш того, при глибокому дослідженні проявляються факти формування ідей соціальних прав майже одночасно із громадянськими та політичними правами.

Наприклад, ідеї включення до конституції соціальних прав активно обговорювалися під час Великої французької революції. На думку американського історика Чарльза Волтона, соціальні права були заплямовані французьким терором і в уяві представників еліти XIX сторіччя пов'язувалися з масовим насильством, що призвело до заперечень проти включення соціальних прав до конституцій [2, с. 64]. Значною мірою саме такий негативний досвід запровадження соціальних прав разом із відсутністю політичної волі й економічних ресурсів для покращення добробуту населення в Австрійській (Австро-Угорській) та російській імперіях суттєво пригальмовували належне визнання та розвиток соціальних прав.

На нашу думку, поряд зі зміною соціально-економічного устрою (активними процесами індустріалізації, збільшенням частки місцевого населення та посиленням конкуренції між промисловими державами) важливим фактором для розвитку соціальних прав у Центральній та Східній Європі стало міжнародне співробітництво. Вплив міжнародних організацій і наукових дискусій міжнародного рівня на розвиток соціальної політики існував приблизно стільки ж, скільки існує й ідея соціальної держави.

Деякі науковці зазначають, що з середини XIX сторіччя експерти та бюрократи приділяли увагу поширеним соціальним питанням та міжнародних конгресах, всесвітніх виставках, а згодом і в міжнародних організаціях. Як приклад, М. Легнвілер наводить обговорення науковців на 33 різних міжнародних конгресах від Міжнародного конгресу з питань гігієни до Конгресу з питань демографії та Конгресу з питань соціального страхування [3, с. 32-33].

Зокрема, починаючи з 1877 року проводився Міжнародний конгрес з питань гігієни та демографії і на Віденському конгресі у 1891 році було

визнано, що дотримання законодавства з питань охорони здоров'я серед населення держав є набагато ефективнішим для запобігання поширенню холери в країні, ніж будь-які заходи карантину [4]. Врахування наукових досягнень міжнародної спільноти поступово знаходило більше місця в соціальній політиці європейських держав.

У той же час, у Німецькій імперії, а згодом і в Австро-Угорщині, було реалізовану систему обов'язкового страхування на випадок найпоширеніших соціальних ризиків, яка згодом отримала назву «модель Бісмарка». Для запровадження такої моделі протягом 1880-х – 1900-х років склалися дуже сприятливі умови: зростання обсягів промислового виробництва та продуктивності праці, а також відсутність значних військових конфліктів у Європі. Особливостями цього історичного періоду можна назвати значну роль держави та національного законодавства у розробці соціальної політики і поширення механізмів забезпечення соціальних прав виключно на певні групи населення.

Після Першої світової війни міжнародний вплив на розвиток соціальних прав набув більш формалізованого характеру, оскільки з'являються міжнародні організації та міжнародні угоди, тобто започатковуються певні міжнародні механізми захисту соціальних прав. Саме тому на заміну неформальному впливу ідей міжнародної наукової спільноти та використання досвіду німецького законодавства після 1918 року прийшла співпраця у рамках міжнародних організацій.

Протягом 1918-1920 років на частині територій колишніх імперій були сформовані національні держави Польщі, Чехословаччини та Угорщини. У цих державах нормативне закріплення соціальних прав за часом співпадало з початком функціонування Міжнародної організації праці (створена в 1919 році). Так, серед держав-підписантів Версальського мирного договору 1919 року були Польща та Чехословаччина. У розділі XIII Версальського мирного договору 1919 року, серед підписантів якого були й Польща та Чехословаччина, зазначалося про необхідність покращення умов життя робітників, зокрема,

забезпечення необхідних умов існування, захисту від звичайних або професійних хвороб, від нещасних випадків під час роботи, захисту дітей, підлітків та жінок, встановлення пенсій у при досягненні похилого віку та інвалідності [5]. Таким чином, держави зобов'язалися дотримуватися багатьох базових стандартів соціальних прав, які по суті були сформовані в попередні десятиліття.

Яскравим прикладом впливу міжнародної організації на угорське законодавство можна назвати запровадження в Угорщині компенсації у зв'язку з безробіттям на виконання Конвенції Міжнародної організації праці № 2 1919 року. Перші спроби запровадження такої схеми в Угорщині відбулися у 1922 році, коли планувалося наповнення фонду за рахунок внесків роботодавців. Проте, внаслідок супротиву роботодавців та бюджетного дефіциту запровадження такої системи було відкладено до 1926 року, коли внески мали сплачуватися трьома сторонами (роботодавці, застрахована особа, держава) [6, с. 171-172].

Міжнародна організація праці не була єдиною установою, в рамках якої відбувалася міжнародна взаємодія щодо соціальних прав та механізмів їх забезпечення. Зокрема, в 1927 році була створена Міжнародна асоціація соціального захисту (International Social Security Association, ISSA) [3, с. 33]. Спочатку вказана організація мала назву Міжнародна конференція національних спілок товариств взаємодопомоги і страхових фондів на випадок хвороби і під час її роботи активну участь брали представники Польщі та Чехословаччини [7].

Висновки. Розвиток соціальних прав у державах Центральної та Східної Європи зазнавав суттєвого впливу з боку міжнародної спільноти. Такий вплив був характерним ще до формування сучасної системи міжнародних гарантій прав людини в межах інститутів Організації Об'єднаних Націй. Умовно цей процес до 1939 року можна розділити на два історичних періоди: до 1918 року і після завершення Першої Світової війни. Протягом першого періоду рівень міжнародного впливу не був високим і полягав переважно у взаємодії на

неофіційному рівні між академічною спільнотою та в імплементації успішного іноземного досвіду до національного законодавства. На другому етапі виникли перші міжнародно-правові норми та міжнародні організації, що стосувалися забезпечення соціальних прав, їх поширення на більшу частину населення і покращення соціального захисту осіб, які його потребували.

Отже, виникнення соціальних прав не можна вважати суто результатом міжнародної взаємодії у другій половині ХХ сторіччя, оскільки їх формування відбувалося в національних правових системах ще в другій половині ХІХ сторіччя і підтримувалося в рамках ефективної взаємодії на міжнародному рівні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Jensen Steven L. B. and Walton Charles. Not ‘Second-Generation Rights’: Rethinking the history of social rights. *Social Rights and the Politics of Obligation in History*. Cambridge: Cambridge University Press, 2022. P. 1-26.
2. Walton Charles. Who pays? Social rights and the French Revolution. *Social Rights and the Politics of Obligation in History*. Cambridge: Cambridge University Press, 2022. P. 63-81.
3. Lengwiler Martin. The ILO and other international actors in 20th-century accident insurance in Switzerland and Germany. *Globalizing Social Rights. The International Labour Organization and Beyond*. Edited by Sandrine Kott and Joëlle Droux. Houndmills: Palgrave Macmillan and International Labour Organization, 2013. – pp. 32-48.
4. The International congress of hygiene and demography. *Nature*. 1891. Vol. 43, P. 241–242. URL: <https://www.nature.com/articles/043241a0> (дата звернення 15.09.2024).
5. Part XIII of the Treaty of Peace of Versailles // International Labour Office. Official Bulletin. Volume I. April 1919 – August 1920. URL: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---jur/documents/genericdocument/wcms_441862.pdf (дата звернення – 15.09.2024).
6. Polakowski M. The institutional transformation of social policy in East

Central Europe: Poland and Hungary in comparative and historical perspective. Doctoral Thesis, Maastricht University, Maastricht, Netherlands. 2010. URL: <https://doi.org/10.26481/dis.20101221mp> (дата звернення –15.09.2024).

7. A unique role in the world of international organizations. International Social Security Association URL: <https://www.issa.int/about/history> (дата звернення 15.09.2024).